ASPECTE INTRODUCTIVE PRIVIND CRITERIILE GENERALE DE INDIVIDUALIZARE A PEDEPSEI PENALE

Grigore CRISTEA
CZU: 343.241 *cristea_grigore@mail.ru*

Individualizarea pedepsei reprezintă procedura de adaptare a unei pedepse la o serie de factori socioumani. Chiar dacă două persoane diferite săvârșesc același tip de infracțiune, motivele, cauzele și circumstanțele comiterii acestora sunt diferite, astfel încât fiecare situație trebuie abordată individual.

La nivel teoretic, termenul de pedeapsă a căpătat mai multe interpretări. Hugo Grotius definea pedeapsa astfel: „pedeapsa e răul suferinței ce se dă pentru răul făptuirii”. Mommsen definește pedeapsa ca „răul pe care îl aplică statul celui care a înfrânt prescripțiunea sa”, iar Vidal ca „răul făcut în numele societății și în executarea unei condamnațiuni judecătorești autorilor unei infracțiuni, culpabili și responsabili de această infracțiune” [9, p. 109]. Aplicarea pedepsei în baza legii înseamnă, în primul rând, că problema pedepsei poate să apară numai atunci când fapta săvârșită constituie o infracțiune. [2, p. 259]

Constituția Republicii Moldova asigură cetățenilor săi dreptul la satisfacţie efectivă din partea instanţelor judecătoreşti competente împotriva actelor care violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime [5, art. 20 alin.(1)]. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public şi într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanţă independentă şi imparţială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor şi obligaţiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzaţii în materie penală îndreptate împotriva sa [6, art. 6 alin. (1)].

În doctrina penală se face distincţie între individualizarea ce se realizează în faza de elaborare a legii și prevederii limitelor pedepselor, în faza de aplicare a pedepsei și cea în faza de executare a pedepsei. Corespunzător acestor faze, sunt cunoscute următoarele trei forme de individualizare a pedepselor: individualizarea legală; individuallizarea judiciară (judecătorească); individualizarea administrativă.

Individualizarea legală a pedepselor este înfăptuită de către legiuitor, în însuși momentul elaborării legii penale, prin stabilirea felului și a limitelor pedepselor, precum și a măsurii în care acestea pot fi modificate sub influenţa cauzelor de agravare sau de atenuare.

Individualizarea judiciară sau judecătorească a pedepsei o realizează instanţa de judecată și se materializează prin aplicarea pedepsei concrete infractorului pentru fapta comisă, în funcţie de gradul concret de prejudiciabilitate al faptei, de periculozitatea infractorului, de împrejurările concrete atenuante ori agravante în care s-a săvârșit infracţiunea sau care caracterizează persoana infractorului.

Individualizarea administrativă este denumită astfel după organele administrative care o realizează în faza de executare a pedepsei închisorii. Individualizarea administrativă a pedepsei închisorii se realizează în cadrul oferit de individualizarea legală și cea judiciară, în funcţie de gravitatea pedepsei aplicate, de starea de recidivă, de conduita condamnatului în locul de deţinere [3, pp. 454-455].

Printre circumstanțele de care se ține cont în aplicarea unei pedepse, putem enumera următoarele: acordul de recunoaștere a vinovăţiei; infracţiunea neconsumată; recidiva de infracţiuni; participaţia; concursul de infracţiuni; cumulul de sentinţe și executarea hotărârii unui stat străin.

În procesul individualizării pedepselor, se parcurg un șir de etape succesive în care circumstanțele ce atenuează sau agravează pedeapsa au și criterii specifice de individualizare, cum sunt: fapta infracțională, amploarea prejudiciilor cauzate, metode folosite pentru săvârșire, gradul de organizare, conduita socială de până la faptă, antecedentele penale, starea de recidivă, poziția în procesul penal, personalitatea infractorului, ameliorarea sau înlăturarea efectelor infracțiunii, pericolul social concret rezultat din infracțiune, fiind criterii de individualizare a pedepsei în unele cazuri particulare [4, p. 153]

Astfel, în situația în care o persoană a săvârșit o infracțiune de furt, fiind anterior condamnată pentru o infracțiune similară (de ex.: jaf), în cazul în care se va demonstra vinovăția acesteia, la individualizarea pedepsei, judecătorul va stabili o pedeapsă mai aspră. În acest caz dacă, în conf. cu art. 186 alin. (1) Cod penal, furtul, adică sustragerea

pe ascuns a bunurilor altei persoane, se pedepseşte cu amendă în mărime de până la 650 u.c. sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 120 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani, judecătorul va aplica pedeapsa maximă, atribuind săvârșirea infracțiunii similare ca circumstanță agravantă [4].

Individualizarea pedepselor este o problemă complexă, fiind în strânsă legătură cu respectarea drepturilor omului. Circumstanțele și motivele care duc la săvârșirea unei infracțiuni sunt diferite, tocmai de aceea necesită o abordare individuală, iar fiecare persoană are dreptul la o sancționare corectă și echitabilă în cazul săvârșirii unei infracțiuni. O individualizare corectă a răspunderii penale constituie o premisă importantă în lupta contra criminalității.

În conformitate cu art. 7 CP privind principiul individualizării răspunderii penale şi pedepsei penale, legiuitorul stabileşte că la aplicarea legii penale se ţine cont de caracterul şi gradul prejudiciabil al infracţiunii săvârşite, de persoana celui vinovat şi de circumstanţele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea penală. Totodată, conform alin. (2) al aceluiași articol, nimeni nu poate fi supus de două ori urmăririi penale şi pedepsei penale pentru una şi aceeaşi faptă [4, art. 7].

În activitatea practică, adesea există cazuri de aplicare incorectă, din punctul de vedere al factorului uman, al principiului de individualizare a pedepselor, ținând cont de diverse elemente precum corupția, probleme cotidiene și multe alte aspecte care se referă la natura individuală și care împiedică judecătorul în luarea deciziilor echitabile.

Pedeapsa poate fi inechitabilă în urma stricteții în exces, precum și ca rezultat al unei slăbiciuni evidente. Analiza practicii contemporane a Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse arată că și în prezent predomină greşelile care demonstrează aplicarea unei pedepse prea severe [9, p. 306].

În opinia autorilor autohtoni, cele mai multe erori judiciare sunt comise ca rezultat al calificării greșite a infracțiunii. Drept urmare, pot fi applicate pedepse ori prea blânde, ori prea aspre. [2, p. 260]

Însuși scopul legii penale este apărarea, împotriva infracţiunilor, a persoanei, drepturilor şi libertăţilor acesteia, a proprietății, mediului înconjurător, orânduirii constituţionale, suveranității, independenţei şi

integrității teritoriale a Republicii Moldova, păcii şi securității omenirii, precum şi a întregii ordini de drept. Legea penală are, de asemenea, drept scop prevenirea săvârşirii de noi infracţiuni [4, art. 2].

În opinia prof. dr. Matei Basarab, răspunderea penală este o instituție juridică distinctă de aceea a pedepsei, ea nu se poate confunda cu aceasta, deoarece obligația de a răspunde nu este identică cu obiectul ei (sancțiunea) [1, p. 9].

Potrivit pct. 5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 8 din 11.11.2013 cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale în instanţele de judecată trebuie să ţină cont de faptul că enumerarea circumstanţelor atenuante (art.76 CP) nu este limitativă [10].

Legalitatea pedepsei constituie un aspect al principiului legalității în dreptul penal şi este asigurată prin cerința art. 75 alin. (1) CP care impune instanței obligația de a stabili pedeapsa în limitele fixate în Partea specială şi în strictă conformitate cu dispozițiile Părții generale a CP. Prevederile art. 75 alin. (1) CP cer ca pedeapsa aplicată să fie nu numai echitabilă şi legală, ci şi individualizată. Individualizarea pedepsei constă în obligația instanței de a stabili măsura pedepsei concrete infractorului, necesară şi suficientă pentru realizarea scopurilor legii penale şi pedepsei penale [7, p. 11].

Aplicarea corectă și echitabilă a pedepsei este unul dintre principiile de bază ale justiției penale. Criteriile de individualizare aplicate de către instanțele de judecată la stabilirea pedepsei determină caracterul personal și proporțional al acesteia [8, p. 5].

Referințe:

1. BASARAB, Matei. *Drept penal – partea generală*. Vol. I, ediția a III-a. București: Lumina Lex, 2001.
2. BORODAC, A., ș.a. *Drept penal – partea generală*. Chișinău: Știința, 1994.
3. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*, Vol. I, ed. a II-a. Chișinău: Cartier, 2005, http://drept.usm.md/public/files/Dreptpenalgeneral3acfb.pdf, accesat la 03.08.2020.
4. BÎRGĂU, M. *Probleme de prevenire și combatere a delicvenței juvenile, traficului de ființe umane și migrațiunii ilegale*. Chișinău: Ed. Academiei „Ștefan cel Mare" a MAI, 2004. 498 p.

5. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV, adoptat la 18.04.02, în vigoare de la 1.01.03. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129.
6. Constituția Republicii Moldova, http://parlament.md/CadrulLegal/Constitution/tabid/151/language/ro-RO/Default.aspx, accesat la 06.08.2020.
7. Convenția nr. 1950 din 04.11.1950 pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/175187, accesat la 30.07.2020.
8. Ghid cu privire la aplicarea pedepsei, Chișinău, 2014, https://crjm.org/wp-content/uploads/2015/01/Ghid-cu-privire-la-aplicarea-pedepsei.pdf, accesat la 01.08.2020.
9. MOLDOVAN, A.T. *Drept penal. Partea generală*. Brașov: Lux Libris, 2009.
10. ULIANOVSCHI, G. ș.a. *Ghid cu privire la aplicarea pedepsei*. Chișinău: Tipografia Sirius, 2015, 104 p.
11. КУДРЯВЦЕВА, В. Н., НАУМОВА, А. В. *Российское уголовное право*. Москва: СПАРК, 1997. 454 с.
12. Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 8 din 11.11.2013 a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=127, accesat la 10.08.2020.